

İKTİSAT TARİHİ - I (TÜRKİYE İKTİSAT TARİHİ)

DERS NOTU

Prof. Dr. İSMAIL MAZGİT

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
İKTİSAT BÖLÜMÜ

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE EKONOMİ

Büyük Selçuklu Devleti, 1038-1194 arasında hüküm sürmüş ve en parlak döneminde Harezm, Horasan, İran, Irak ve Suriye'ye egemen olmuştur. Adını Oğuzların Kınık boyundan Dokak'ın (Dukak) oğlu Selçuk'tan alan Selçukluların tarihi, Yakın ve Ortadoğu'daki Türklerin tarihinin ilk bölümünü oluşturur. Dukak Yenikent yabgusunun hizmetinde "subaşı" olarak görev yapmakta idi. Dukak'ın ölümü üzerine yerine oğlu Selçuk subaşı oldu. Adı kaynaklarda Salcuk, Salçuk, Selcük, Selçuk, Sarçuk gibi farklı şekillerde yazılmıştır. Selçuk Bey'in torunlarının kurduğu devlet devrin kaynaklarında, onun adına izafeten Selçukiyyan, Selaçıka, Al-i Selçuk (Selçuklu Ailesi) olarak kaydedilmiştir.

Selçuklular, Büyük Selçuklu Devleti ile başlayan 300 yıllık bir hükümlanlık dönemi yaşamıştır.

Önceleri "yabgu", Müslümanlığın kabulünden sonra "sultan" unvanları ile anılan hükümdar, devletin mutlak egemeniydi. Ülke toprakları hanedanın ortak malı sayılıyordu. Ülke topraklarının yönetimi eyaletlere bölünüp, her bir eyaletin başına "melik" olarak adlandırılan hanedanın erkek üyelerinden birinin getirilmesi şeklinde yürütölmekteydi. Bu yapı, Büyük Selçuklu Devleti henüz yıkılmamışken Kirman Selçukluları (1048-1186), Anadolu Selçukluları (=Türkiye Selçukluları) (1075-1318), Suriye Selçukluları (1078-1117), Irak Selçukluları (1119-1194) şeklinde farklı devletlere bölünmeye neden olmuştur.

Aslında bu devletler "şube hanedanlıklar" şeklinde örgütlenmişlerdir. Bunlardan Kirman, Suriye ve Irak melikleri Büyük Selçuklu sultanları tarafından o bölgelere tayin edilmek suretiyle; Anadolu Selçukluları ise Büyük Selçuklularla rekabet halinde, onlara rağmen kurulmuşlardır. Anadolu Selçukluları dışındakiler, Büyük Selçuklu Devleti yıkılıncaya kadar ona tabi olmaya devam etmişlerdir.

Büyük Selçuklu Devleti'nde altın, gümüş ve bakır sikkeler kullanılmıştır. Bunlar sırasıyla "dinar", "dirhem" ve "fels" adlarıyla anılmışlardır. Selçukluların ilk sikkesi 1025 yılında basılmış olan "gümüş dirhem"dir. Bu ilk sikke Dandanakan zaferinden yani devletin kuruluşundan 15 yıl önce basılmıştır.

Büyük Selçuklularda devlet işleri "Divan-ı A'lâ" tarafından yürütülüyordu. Vezâret olarak da adlandırılan Divan-ı A'la, vezirin

başkanlık ettiği ve dört divan reisinin katıldığı büyük divandır. Büyük divana bağlı bu dört divan tuğra/inşa, istifa, arz ve işraf divanlarıdır.

Bütün alt divanların her biri belli işleri yürüten yapılar şeklinde organize olmuştur. Devletin mali işlerini yürüten divan, "Divan-ı İstifa" idi ve başkanı "Müstevfi (=sahib-i divan-ı istifa)" unvanını taşıyordu. Divan-ı istifa hazinenin gelir ve giderlerini düzenler, yıllık bütçeyi hazırlardı. Vergi toplar, gelirleri artırmak için çaba gösterir; devlet memurlarına, askerlere, din adamlarına ve seyyidlere maaşlarını verirdi. Bu divanın kadrosu tecrübeli kâtipler ve muhasiplerden meydana gelmekteydi. Eyalet ve vilayetlerdeki maliye şubelerini denetlemek için naiplerini ve memurlarını gönderirdi.

Büyük Selçuklularda ekonomik ve siyasi düzen açısından önem taşıyan bir uygulama, kendisinden önceki Ortadoğu İslam devletlerinde de

uygulanmış olan ikta sistemidir. İkta hem idari, hem ekonomik ve hem de askeri amaçlara uygun olarak kullanılmış bir toprak mülkiyeti şeklindedir.

Büyük Selçuklularda iktalar idari ve mali özerkliğe sahipti. İktalarda özel mülkiyet olmadığından hibe, vakıf ve satış da söz konusu değildi. Toprağı işleyen köylüler toprağın kullanım hakkına sahiptiler. "Rakabe" denen soyut mülkiyet ise devlete aitti. Bu esnek mülkiyet anlayışı içinde ikta sahipleri olan askerler ise hizmetlerinin devamı ve toprağa nezaret etmek karşılığında geçimlerini sağlayan, maaşlarını bu toprakların kanunlarla belirlenmiş olan vergi gelirlerinden elde eden memurlar durumundaydılar.

Büyük Selçuklu iktalarında toprak babadan oğla geçmekteydi. Üretimin artması oranında gelirlerin de artması, ikta sahiplerini

teşvik etmekteydi. Bunlar devlet memuru olduklarından, devletin belirlediği vergilerden başka bir talepte bulunamazlardı.

İktaların en temel fonksiyonlarından biri toprak büyüklüğüne göre belirlenmiş sayıda askerın ikta sahibi tarafından geçiminin sağlanmasıdır. İkta sahibi, savaş zamanında bu askerlerle birlikte orduya katılmak zorundaydı. Bu şekilde merkezi yönetim ayrıca bir harcama yapmaksızın büyük bir orduya sahip oluyordu. Büyük Selçukluların en güçlü oldukları dönemde, bu şekilde oluşturulan ordu 400.000 askere ulaşıyordu.

Büyük Selçuklu Devleti'nde büyük iktalara izin verilmiştir. Böylece kendilerine geniş vilayetler verilen ve çoğu köle asıllı olan emirler iktaları içinde çok defa bin süvariye geçen kuvvetleriyle küçük bir

hükümdar gibiydiler. Anadolu Selçuklu Devleti'nde böylesine büyük iktalara izin verilmemiştir.

Ticaret, Büyük Selçukluların hâkim olduğu bölgelerde daha önceki dönemlerden örgütlü bir yapıdadır. 9. yüzyıldan itibaren fütüvvet teşekkülleri içinde esnaf birlikleri oluşmuştur. Bu örgütlülük nüfus artışı ve şehirleşmeye paralel gelişmiş bir olgudur.

Büyük Selçukluların büyük şehirleri genellikle üç kısımdan oluşuyordu: kale, asıl şehir ve varoşlar. Bazen ulucami ile hükümet işlerinin yönetildiği kale, iç şehrin ortasında bulunurdu. Surlarla çevrili bu iç kısım dışarıya büyük kapılarla açılırdı. Surlar dışında geniş bir dış şehir bulunurdu. Bunun da etrafında bahçeler, daha ötesinde bağlar ve tarlalar sıralanıyordu. Şehirlerin hemen hepsi surların dışına

taşarak sanayi ve ticaret merkezleri haline gelmiştir. Her meslek ve sanat erbabı kendilerine 6zgü arşı ve mahallelerde yerleşmişti.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ'NDE EKONOMİ

1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Türklerin Anadolu'ya geçişi hızlandı. Selçuklu kumandanı Süleyman şah Anadolu'daki fetihlerini batıya yaydı ve 1075'de İznik'i ele geçirerek, burayı başkent yaptı ve bağımsızlığını ilan etti. Anadolu Selçuklu Devleti, Büyük Selçuklu Devleti'nin bir parçası olarak ve fakat ona rağmen kurulmuştur.

SİYASİ VE SOSYAL YAPI

Türkiye Selçuklu Devleti olarak da anılan Anadolu Selçuklu Devleti, II. Süleyman Şah'tan itibaren eski Türk aşiret zihniyetini yıkarak merkezi ve üniter bir devlet haline gelmiştir. Bu kapsamda eski Türk devletlerinde görülen ülkenin şehzadeler arasında paylaşılması geleneğine, köle asıllı kumandan uygulamasının da yardımıyla son verilmiştir. Fakat daha sonra devletin çöküş döneminde göçebe Türkmenlere dayanarak oluşan beyliklerde bu gelenek yeniden ortaya çıkmıştır.

Anadolu'nun Türkmenler tarafından yurt edinilmesi sürecinde en etkili unsurların başında nüfus yoğunluğu, hayvan çokluğu ve otlakların yetersizliği gelmektedir. Göktürk Devleti'nin yıkılışından itibaren, bu etkenlerin sonucu olarak Türk kavimleri birbirini sıkıştırarak sürekli

Batı'ya kaymışlardır. Büyük göç hareketi 10. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya yönelmiş olup, silahlı güçlerin desteğinde ve yerleşme niyetiyle gerçekleşmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti bu ilk nüfus hareketinin sonucunda kurulmuştur. 12. yüzyılın sonunda Anadolu'da önemli bir Türkmen kitlesi oluşmuştur. Sultan I. Mesut zamanında Anadolu Türkmenler için emniyetli bir vatan haline gelmiş ve Batı kaynaklarında ilk defa Anadolu'dan "Turkia" olarak bahsedilmeye başlanmıştır. Fransa kralı Saint Louis'in katıldığı İkinci Haçlı Seferinin tarihini yazan Fransız papaz Odon de Deuil (1110 - 1162), Anadolu'da Türk hâkimiyetindeki yerlerden "Turchia/ Turquie" (Türkiye) diye söz etmektedir. Fransız keşiş Simon de Saint-Quentin'de daha sistematik bir şekil alan Türkiye adı, sonra da Batılı kaynaklarda kullanılmaya devam edilmiştir.

Bu dönemde Türklerin çoğu henüz göçebe olduklarından, üretimi sürdürmek için yerli halka gereksinim duyuluyordu. Bu nedenle Selçuklu hükümdarları yerli halkı himaye etmelerinin yanında, bunları kendi sınırları içinde yerleştirerek, üretimi artırmaya çalışıyorlardı. Gerektiğinde bu nüfusa köyler, evler, tarım araçları, tohumluk dağıtılmış, birkaç yıllık süreler için vergi muafiyetleri tanınmıştır.

Selçuklular ve Beylikler döneminde en önemli sosyal tabakalaşma göçebe - yerleşik ayrımı ve kent - kır ayrımı şeklindedir.

Göçebeler yaz ve kış aylarında farklı yerlerde yaşayan topluluklardı ve temel uğraş alanları hayvancılıktı. Bununla birlikte kendi gereksinimlerini karşılayacak ölçüde bitkisel tarım faaliyetiyle de ilgileniyorlardı. Hayvancılıkla uğraşıyor olmaları nedeniyle, hayvanlarla gerçekleştirilen taşımacılık işi de yapıyorlar ve hayvansal ürünlerinin

ticaretiyle de ilgiliydiler. Bu topluluklar, her yıl, hayvan sürülerinin büyüklüğüne bağlı olarak otlak vergisi verirlerdi.

Köylerde yaşayan yerleşik topluluklar, Anadolu nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturuyordu. Göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçmeleri teşvik ediliyordu.

Ticaret yolları ile büyük şehir ve kasabaların etrafında, maden ocaklarının civarında köy hayatı da gelişmişti. Batı, Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde göçebe unsurlar çoğunlukta iken, Orta Anadolu nüfusu ağırlıklı olarak yerleşik köy toplumunu oluşturuyordu.

İkta düzenlemesi ile miri toprak düzeni Anadolu Selçuklu Devleti tarafından da benimsenmişti. Dolayısıyla devlet mülkiyeti altındaki toprakları işleyen köylüler de, devletin kiracısı gibi kabul ediliyordu.

Bu konumdaki köylülere "raiyyet" adı veriliyordu ve raiyyetin üretimi tarımsal üretimin temeliydi. Köylüler devlete ve ikta sahibine vergi ödüyorlardı. Bu nedenlerle devlet, savaş vb. sıkıntılı durumlarda köylüleri himaye ediyor, gerekli görüldüğü zamanlarda vergi kolaylıkları sağlanması, tohumluk dağıtımı gibi önlemler alınıyordu.

Köyler başlangıçta, genellikle dinsel ve etnik bir bütünlüğe sahipti. Belirli aşiretlerin mensuplarından oluşan köylerde zaman içinde aşiret bağları zayıfladı ve yerini köy topluluğu bağları aldı.

Her köyün bir "kethüda"sı vardı. Köy gençleri bu kethüdaya bağlı bir "gençlik ocağı" oluşturuyordu. Kethüda bu gençlerden birini "yiğitbaşı" olarak seçiyordu. Bu şekilde bir "köy düzeni" oluşturuyorlardı.

Bir vilayetin köy kethüdaları "ilbaşı" yönetiminde bütünleşmişlerdi. İlbaşları hükümet-halk ilişkilerini düzenliyorlar, vergilerin tarhında söz sahibi oluyorlardı.

12. yüzyılın sonlarında Akdeniz ve Karadeniz'e çıkan Anadolu Selçuklu Devleti, Alaiyye'den Tarsus'a kadar Akdeniz kıyılarının; Sinop ve Suğdak'ın fethiyle Karadeniz ticaretinin de kontrol altına alınmasıyla zirveye ulaştı. Ülke içerisinde inşa edilen kervansaray ağıyla emniyeti sağlanan ticaret faaliyetleri, devlet sigortası gibi yeni uygulamalarla, çağının ilerisinde bir anlayışla Kıbrıs Haçlıları ve Venediklilerle yapılan anlaşmalarla uluslararası boyut kazandı.

Gerek iç ticaretin, gerekse de dış ticaretin gelişmesi şehir hayatının önemini artırmıştır. Bizanslılardan ele geçirilen şehirlere de Türkler yerleştirilmiştir. Bu kapsamda farklı etnik unsurlarla Müslüman

Türkler bir arada yaşamışlardır. Farklı mesleklere mensup bu kesimlerin yaşadığı şehirler sanayi ve ticaret merkezleri haline gelmişlerdir.

Anadolu Selçuklularının deniz ticareti üzerindeki etkinlikleri sınırlı olmakla birlikte, kara yoluyla yapılan ticareti geliştirmek için yapılan faaliyetler etkili olmuş ve Konya, Sivas, Kayseri gibi büyük merkezler çok genişleyerek surlarını aşmıştır. Antalya, Sinop, Erzurum, Erzincan, Harput, Amasya, Tokat, Niğde, Niksar, Aksaray, Ankara, Malatya, Akşehir, Beyşehir, Kırşehir, Gülşehir, Gümüş ile Karahisar ve Ilgın adlarını taşıyan pek çok şehir Türkler tarafından kurulmuş veya yeniden düzenlenmiştir.

13. yüzyıldaki ekonomik gelişme ortamında Anadolu Selçuklu Devleti sınırları içinde 100 şehrin varlığı bilinmektedir. Bunlardan 24'ünün

vali, kadı, cami, bayındırlık eserleri ve tacirlerle tam teşkilatlı oldukları belirtilmektedir.

Anadolu Selçuklu şehirlerinde halkın en yoğun kitlesini özellikle sınaî üreticiler teşkil eder. Şehirde bu unsurların toplanmasını sağlayan en önemli unsur ise ticaret sermayesidir. Nüfusları fazla olmayan bu tacirler sınaî faaliyetlerin düzenleyicisi durumundadırlar. Bu girişimci zümre iç ve dış ticarete katılan kervanları donatırlar, şehrin gereksinim duyduğu emtiayı iç ve dış pazarlardan sağlarlardı. Şehir ve civarı da bu tacirlere gereksinim duydukları hammadde, işgücü ve tekniği sağlıyorlardı.

Şehir nüfusunu oluşturanlardan esnaf ve sanatkârlar fütüvvet ilkeleri uyarınca örgütlenmişlerdi. Bunlar bir tarikat disiplini ile yaşıyorlardı. Ahi zümrelerin çoğunu bunlar oluşturuyordu. Ahiler ekonomik olduğu

kadar siyasi bakımdan da etkiliydiler. Siyasi huzursuzluklarda hep denge unsuru olarak kendilerini kabul ettirmişlerdi. Hıristiyan ahali içinde de sanatkârlar vardı ve onlar da esnaflık kurallarına uygun çalışıyorlardı. Fakat din farkından dolayı onların fütüvvet ve ahilik disiplini içine girmeleri beklenmiyordu.

MALİ YAPI

Selçuklular bütçe geleneğinin olduğu, vilayetin gelir ve giderlerinin tespit edilmesinin bir kural olarak benimsendiği bir bölgede hüküm sürmüşlerdir. Hamdullah Kazvini'ye göre Moğol istilasından önce devletin gelirleri toplamı 27 milyon dinardı. Moğol istilasından sonraki 1336 yılında ise 5 milyon 537 bin dinara düşmüştür. Moğol istilası Selçukluların devlet gelirlerini yaklaşık beşte birine düşürmüştür.

İkta sisteminin uygulaması olarak zirai vergiler hazineye girmeden sipahilerin maaşlarını oluşturuyordu. Devlet zekâtın onda biri oranında ürün vergisi toplardı. Şehirlerde toplanan en önemli vergi şehre giren ve çıkan metallerden alınan vergidir. Bundan başka pazarlardan "bac" denen resimler toplanırdı.

Selçuklularda mali işlerle ilgilenen divan, "divan-ı istifa"dır. Divan-ı istifanın başkanı da "müstevfi" idi.

Perakende ticareti denetleyen ve vergileri toplayanlar devletin maaşlı olarak veya iltizam usulüyle tayin ettiği "şahne" adı verilen görevlilerdir.

Vergiye esas olan toprak birimine "çift-i avâmil" deniyordu. Bir çift hayvanla sürülebilecek bir büyüklüğe sahip olan çift-i avâmillerin yıllık vergisi bir dinardı ve nakden, yani para olarak toplanıyordu.

Gayrimüslimlerden "cizye" olarak adlandırılan vergi alınıyordu. Bu vergi genel devlet gelirleri arasında önemli bir yere sahiptir.

Yol, köprü vb. kamusal kullanıma ait tesislerin yapım ve bakımıyla veya sosyal bir hizmetle meşgul olan köyler bazı vergilerden muaf tutuluyorlardı.

İKTA SİSTEMİ

Anadolu Selçuklu Devleti'nde de toprak mülkiyet düzeni olarak "miri düzen" kabul edilmiştir. Miri toprak düzeninde toprakların mülkiyeti esas olarak devlete aittir ve devlet bu toprakları kullanılmak üzere köylülere kiraya verir. Köylüler tarafından ekilip biçilen bu topraklar belli büyüklüklerde gruplandırılır ve "ikta" adıyla anılan bir idari birim oluşturulurdu. Bu iktaların yönetimi ve bu topraklardan vergi toplama hakkı ve yetkisi ikta sahibine verilirdi. Başlangıçta boş toprakları

işletmeye açmak amacıyla yapılan iktalar, giderek kamu görevlilerine ve askerlere maaşları karşılığında bırakılan iktalar halini aldı.

Anadolu Selçuklularında iktalar idari ve mali özerkliğe sahiptiler. Büyük divandan tamamen ayrılmışlardı. Merkez tahsildar göndermiyor, vergiler ikta sahipleri tarafından maaşlarına karşılık toplanıyordu. Maaşlarından fazla olan gelirler ise senelik maktu bir vergi olarak devlete aktarılıyordu.

İktalarda özel mülkiyet söz konusu olmadığından hibe, vakıf ve satışa müsaade edilmezdi. Özellikle küçük iktalarda, ikta sahibinin ölümü ile oğlu iktayı alırdı. Büyük iktalarda ise ikta sahibi hayatı boyunca bile iktalarını ellerinde tutamıyorlardı. Devletin feodal kuvvetlerin ortaya çıkmasını güç kullanarak önleme eğiliminde olması, sıklıkla ikta sahibi değişikliğine neden oluyordu. Bunun yanında iktasını iyi yönetemeyen,

zulme ve haksızlığa yönelen veya devlet nezdinde güven yitiren küçük ikta sahipleri de iktalarını kaybediyorlardı.

Büyük Selçuklu Devleti büyük iktalara izin verirken, Anadolu Selçuklu Devleti daha çok küçük iktalar oluşturma yoluna gitmiştir. Bunun en temel gerekçesinin, merkezi yönetime alternatif olabilecek yerel feodal güçlerin ortaya çıkmasının önlenmesi olduğu ifade edilebilir.

İktaları yöneten ve sipahi denen askerler, kumandanından erine kadar, vergisi kendilerine bağlanan köylerde otururlar ve devletin çağrısı halinde gösterilen hizmeti görürlerdi.

Sipahilerden oluşan eyaletler ordusu Alaeddin Keykubad zamanında 100 bin kişiye ulaşmıştı.

ÜRETİM YAPISI

İkta sistemi içinde Anadolu Selçuklularında bol miktarda buğday, pirinç, yulaf ve pamuk tarımı yapıyordu. Göçebe kitleler de tarımla uğraşmakla birlikte, onların asıl uğraşları hayvancılıktı. Meralara sahip olan köylüler de hayvancılıkla uğraşıyorlardı.

Sığır ve at yetiştirilmekte, koyun ve keçi önem taşımaktadır. Uzun tüylü keçi üretilmekte ve komşu Müslüman ülkelere ihraç edilmekteydi. Hayvan ürünleri Bizans, Trabzon Rum İmparatorluğu ve özellikle Arap ülkelerine ihraç ediliyordu.

Şehir ve kasabaların etrafında meyvecilik ve bağcılık önemliydi. Kurutulmuş meyve üretimi de ihraç edilecek kadar çoktur. Meyve cinslerinin ıslah edilmesinde, yeni çeşitler üretilmesinde Anadolu'nun yurt edinilmesinde büyük payları olan dervişlerin katkıları olmuştur.

Selçukluların oluşturdukları gelişmiş sanayi bir yandan zirai ve hayvancılık ürünlerini değerlendirir ve madenleri işlerken, diğer yandan da ticari faaliyetleri beslemiştir. Tarım ve hayvancılıktaki gelişme deri eşya ve dokuma sanayini de geliştirmiştir. Bunlar da Anadolu'nun en önemli ticari metalarını oluşturmuştur.

Anadolu'da çeşitli madenler çıkarılıyordu. Demir, bakır, gümüş bunların belli başlılarıdır.

Selçuklu sanayi sistemi, ahiler tarafından teşkilatlandırılmıştı. Şehir ahilerinin temelini deri işleyicileri oluşturuyordu. Bunun yanında göçebeler, halıcılık ve kilimcilik gibi sanayi dallarında çok ileriydiler. Pamuklu, yünlü, ipekli dokumalar birçok çeşitleriyle önemli ölçüde dış ticarete de konu oluyordu.

TİCARİ YAPI

Selçukluların sağlamış oldukları siyasi birlik ve emniyet ortamında iç gümrüklerin kaldırılması ticari faaliyetleri genişletmişti. Büyük tüccar kervanları Türkistan, Hârezm, İnan, Azerbaycan, Irak, Suriye ve Anadolu istikametinde emniyetle sefer yapıyorlardı.

Selçuklu Türkiye'sindeki gelişmiş şehir hayatı, gelişmiş bir iç ticaretin varlığını göstermektedir.

Şehirlerdeki ticari faaliyetler hanlarda, meydan pazarlarında ve çarşılarda cereyan ediyordu. Kapalıçarşılar Selçuklu ticaretinde de önem taşıyordu. Özellikle toptan ticaret için hanlar önemlidir. Her cins mal için ayrı hanlar vardı: pirinççiler hanı, pamuk hanı, meyve hanı vb. Şehir surlarının dışında kalan hanlar ise transit yolcuların ve

tacirlerin konaklamaları amacıyla kullanılıyordu. Bunlar kervansaray özelliklerini taşıyordu.

Pazarlar ve panayırlar devletin himaye ve denetimi altındadır. Aynî veya nakdî mübadeleler yan yana cereyan eder. Devlet bu işlerden belli bir vergi alır, pazar güvenliği için zabıta kuvveti bulundururdu.

Selçuklu iç ticareti ve iç pazara yönelik küçük sanayi ahiler tarafından örgütlenmiştir.

11. yüzyıldan itibaren Anadolu ile Suriye'de haçlılarla mücadelenin kızıştığı anlarda bile Müslüman ve Hıristiyan kervanların katıldığı bir ticari faaliyet vardı. Bunlar sadece sınırlarda gümrük vergilerini ödeyerek serbest ticareti sürdürüyorlardı. Avrupalılar Selçuk sultanlarıyla yaptıkları anlaşmalarla Anadolu'da ticari serbestlik kazanmışlar, büyük şehirlerde koloni ve konsolosluklar kurmuşlardı.

Selçuklu fetihlerinden sonra Anadolu dünya ticaret yollarına açılmıştır. Bizans ve haçlılarla yapılan savaşlara rağmen 12. yüzyılda İstanbul ve Tebriz arasında Konya üzerinden işleyen bir ticaret yolu vardı. Devlet ticaret yollarında sürekli işleyen kervanların güvenliklerini sağlamak amacıyla bir kervansaray ağı oluşturmuştur.